

АТАНАС СВИЛЕНОВ
ФАНТАСТЪТ АЛЕКСЕЙ
ТОЛСТОЙ

chitanka.info

Над сто години се изнизаха от рождението на Алексей Николаевич Толстой и половин век от смъртта му (1883–1945), но интересът към творчеството на този руски съветски писател е по-голям от всякога. В родината му през последното десетилетие бяха подготвени няколко издания на събраните му съчинения, едно от тях в осем тома на масовата библиотека „Огоньок“ в неколкмилионен тираж, но — както писа в „Литературная газета“ Вадим Баранов — „читателският глад не е удовлетворен“. Трилогията „Ходене по мъките“, историческият епос „Петър Първи“, приказката „Златното ключе“, научнофантастичните романи „Аелита“ и „Хиперболоидът на инженер Гарин“, разказите и публицистиката му представляват за новите поколения насъщна духовна потребност, в тях те откриват ценен исторически и социален опит, а не на последно място са извор и на естетическо удоволствие, на художествена наслада. Привлекателен феномен е Алексей Толстой и за чуждестранния читател; в световната литература на нашия век са единици творците с такава разностранна дарба, с такава невероятна способност за превъплъщение в различни жанрови и стилови направления, с такава органична нагласа да постигат хармония между проблемно-философското начало и пластическата яркост и занимателност. Напълно прав е Константин Федин, като набляга на майсторството му да ни увлича трайно и всепоглъщащо със словото си, да ни държи здраво в магичната му власт: „Толстой е разказвач с огромен природен артистизъм. Разтваряш негова книга — сякаш влизаш в сияещ от светлини театър. Ей сега ще загасят светлината, ще стихне шумът, ще се разлее музиката, бавно ще се разтвори завесата и вече не можеш да се откъснеш. Какво има там, зад люлеещите се декорации, какви съдби, чия любов и смърт? Свободно, капризно, дръзко и своенравно те носи разказът все по-далеч и по-далеч.“

Централните произведения на Алексей Толстой са несъмнено трилогията „Ходене по мъките“, съставена от „Сестри“, „Осемнайста година“ и „Навъсено утро“, и романът „Петър Първи“. Посветени на различни исторически епохи, при цялата си очевидна отлика, те си кореспондират не само по линия на епическия размах на повествованието, но и в общата си насоченост да дадат отговор на въпроса за сложната взаимовръзка между народ–личност–власт, да разкрият процеса на гигантското преобразование и мястото на

човешката личност в него, да утвърдят образа на своеобразния Прометей, който надмогва себичното и се поставя в услуга на обществения прогрес, готов е да се жертвува в името на по-доброто бъдеще на народа. Разбира се, тази висока философска проблематика у писател реалист като А. Толстой извира върху основата на проникновеното му познаване на руската действителност, на руската душевност, но главния тласък, за да узрее за идеите, които утвърждава в книгите си, той получава от революцията, от прелома, който внася в хода на човечеството Великата октомврийска социалистическа революция. Още през 1923 година писателят прави следното изявление: „В Русия личността върви към освобождение чрез утвърждаването и създаването на мощна държава.“ След първоначален смут, който за кратко време го довежда даже до емиграция, Толстой се завръща в родината си преодолял съмненията и не само повярвал в истините на революцията, но и готов да им се посвети с всичките си сили и талант. До избистрянето на замисъла за „Петър Първи“ ще изтече доста вода, дълга и сложна ще е работата му и над трилогията „Ходене по мъките“, в която ще вложи и изстрадания си личен човешки и творчески опит, ще проследи зигзагите в приобщаването на интелигенцията към комунистическото дело, но още тогава, в апогея на романтичното си просветление, той търси начинът, за да сподели готовността си да се отдаде на великото преобразование, а и да увлече и други с тази си устременост. Ето тогава, в този момент на върховен емоционален подем, той създава „Аелита“, първия съветски научнофантастичен роман, в който чрез образа на червеноармееца Гусев, пренесъл на планетата Марс патоса на Великата октомврийска революция, Толстой се издига до висотата на поет, бунтар и агитатор.

Оттогава вече много десетилетия наред книгата е любима на младите от няколко поколения, излиза в нови издания, превежда се, претворяват я в различни екранизации. Аелита, инженер Лос, Гусев са все така обаятелни образи, които въздействуват с благородството си и с олицетворената надежда на човечеството за покоряване на нови пространства, на нови светове. И ако в началото на двайсетте години инженер Лос е бил възприеман като една поетическа метафора, то днес, когато познаваме учението на Циолковски, не ще сгрешим, ако в негово лице видим предшественик на бележития учен. Съветският писател фантаст Александър Казанцев в една своя статия в сп.

„Вопросы литературы“ (кн. 1 от 1983 г.) прави интересен паралел между същия инженер Лос и Сергей Павлович Корольов, в началото на пътя си създателят на съветските ракети е работил едва ли не в същите примитивни условия, при които и Лос от романа строи летателния си апарат за Марс. Онова, което някога е изглеждало приумица на въображението и даже е предизвиквало насмешка у определени критици, след време се оказва близко до реалната истина. И другия фантастичен роман на А. Толстой, „Хиперболоидът на инженер Гарин“, при появяването му също го критикуват в антинаучност, описаните в него топлинни лъчи били нещо невъзможно, но А. Казанцев отбелязва жулверновската далновидност и пророчество на писателя, който всъщност още в 20-те години е предсказал лазера. И с право той обобщава: „Творческият метод на Алексей Толстой във фантастиката не се отличава от онзи, с който той създава забележителните си реалистични произведения... Фантастиката на Алексей Толстой се ражда от действителността, като я отразява, и в никакъв случай не се стреми да отвлича от живота или да бъде просто развлечение. В центъра на повествованието не е нито идеята за междупланетен полет, нито новото средство за масово унищожение на хората, а човекът, носител на тази идея, която може да бъде използвана както за добро, така и за зло.“

Наистина, без да подценяваме силата на романтичните видения на А. Толстой, стихията на фантазията му, трябва да се съгласим, че главното, с което живеят и научнофантастичните му творби, това са могъщо и ярко изваяните човешки образи. До Рошчин и Катя и Даша Булавини от „Навъсено утро“, до монументално съградения Петър Велики не бледнеят и неговите Аелита, Лос и Гусев, които са невехнещ символ на човешката жажда за повече знание, за повече благородство и красота, за тържество на революционната правда.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.